

РЕФОРМУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМ І КОМУНІКАЦІЙ

II семестр 2020-2021 навчального року

освітній рівень перший (бакалавр)

спеціальність

051 Економіка 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

освітня програма

підприємництво, торгівля та біржова діяльність (ПТБД); - підприємництво (П). - економіка підприємства (ЕП); - економічна безпека підприємства (ЕБП).

Команда викладачів:

Лектор: Волохов Володимир Анатолійович

Контакти: +38 (057) 730-10-47, e-mail: Ekonom.77@ukr.net

Години прийому та консультацій: понеділок 13.00-14.00

В умовах ринкової економіки комерційним структурам надаються повноваження і можливість вибору засобів для здійснення своєї стратегії. Для комерційного підприємства характерним є те, що воно само ставить цілі обслуговування і діяльності, визначає рівень послуг, самостійно приймає рішення про ціноутворення, гнучко реагує на попит на транспортному ринку.

Головне призначення цього курсу – формування знань про головні завдання, напрямки та тенденції з реформування транспортної галузі.

Курс «Реформування транспортних систем і комунікацій» дозволяє сформувати абсолютно нове уявлення щодо основних тенденцій розвитку та реформування світових

транспортних систем. Поєднання теоретичних положень й узагальнення практичного досвіду розкриває зміст проведення роботи у сфері реформування як транспортних систем так і залізничного транспорту в сучасних умовах.

Метою викладання дисципліни є формування у майбутніх фахівців розуміння та вміння вирішувати на практиці проблеми розробки політики реформування транспортного підприємства згідно з його стратегією на основі отримання системи спеціальних теоретичних знань.

Завдання курсу:

- набуття студентами теоретичних знань з питань застосування концептуальних засад реформування транспортної галузі, використання стратегії і тактики реформування транспортних систем, принципів і закономірностей з реформування різних видів транспорту;

- опанування студентами методичного інструментарію розробки та реалізації завдань з реформування транспортних систем і комунікацій ;

- оволодіння ідеологією концепції та навичками тенденцій на транспортному ринку ;

- розроблення пропозицій щодо формування та удосконалення транспортних систем і механізмів їх функціонування;

- набуття навичок з особливості аналізу стратегії реформування різних видів транспорту і зокрема залізничного.

Курс має на меті сформувати та розвинути наступні **компетентності** студентів: 1. **Ціннісно-сміслову компетентність** - формування та розширення світогляду студента в області ефективного реформування транспортних систем і комунікацій на основі аналізу світового досвіду.

2. **Загальнокультурну компетентність** - розуміння культурних, історичних та регіональних особливостей, що склалися в Україні та за її межами в області використання інструментів з реформування різних видів транспорту.

3. **Навчально-пізнавальну компетентність** - використовувати в теоретикометодологічному дослідженні основні категорії загальних відомостей про реформування транспортних систем і комунікацій країн світу у сучасних умовах та закономірностями їх подальшого розвитку

4. **Інформаційну компетентність** - розвиток вмінь студента до самостійного пошуку, аналізу, структурування та відбору потрібної інформації для здійснення реформ на транспортному ринку.

5. **Комунікативну компетентність** - розвиток у здобувача навичок роботи в команді шляхом реалізації групових проектів в області комерційної діяльності, способів взаємодії з оточуючими й окремими людьми, вміння презентувати власний проект та кваліфіковано вести дискусію у досліджуваній сфері.

6. **Компетентність особистісного самовдосконалення** - елементи фізичного, духовного й інтелектуального саморозвитку, емоційної саморегуляції та самопідтримки; підтримка постійної жаги до самовдосконалення та самопізнання, шляхом постійного пошуку нетрадиційних підходів до розв'язування проблем транспортної галузі .

Чому ви маєте обрати цей курс?

Якщо вас цікавить, як прийняти правильне управлінське рішення і забезпечити успіх транспортного підприємства на ринку, а також, як підвищити якість його роботи та рівень сервісу, знайти найоптимальніші шляхи рішення виробничих задач на основі світового досвіду, тоді вам обов'язково необхідний цей курс!

Ринкові відносини все більшою мірою отримують розвиток у всіх галузях економіки нашої країни. Транспорт як повноправний суб'єкт ринку повинен адекватно вписуватися в ці відносини. Дотримуючись загальних об'єктивних економічних законів ринку та з урахуванням власної специфіки, транспорт має забезпечувати нормальне функціонування вільного економічного простору держави, а також достатню рентабельність транспортних підприємств.

Розвиток ринкових відносин, орієнтація України на євроінтеграцію та формування конкурентного середовища на транспортному ринку відповідно до транспортної політики ЄС обумовлюють актуальність вивчення курсу «Реформування транспортних систем і комунікацій».

Курс «Реформування транспортних систем і комунікацій» спрямований на набуття глибоких практичних навичок у майбутніх фахівців системних знань і розуміння концептуальних основ з реформування транспорту, теорії й практики розвитку цього напрямку та набуття навичок самостійної роботи щодо застосування навчального матеріалу стосовно сучасних методів та моделей реформування транспорту і зокрема залізничного.

Здобувачі освіти зможуть реалізувати себе в розробці сучасних концепцій реформування транспортних систем, застосуванні світового досвіду в системі реформування та управління підприємством, визначенні ефективності залучення технологій світового досвіду, застосуванні інструментарію світового досвіду з реформ залізничного транспорту.

Від здобувачів очікуються:

- базові знання з дисципліни «Реформування транспортних систем і комунікацій»;
- розуміння основних моделей реформування залізничного транспорту;
- наявність логічного мислення при розв'язанні транспортних задач ;
- вміння використовувати сучасні організаційні заходи, розробляти й обґрунтовувати рішення на основі комплексу моделей з реформування; обґрунтовувати вибір оптимальної транспортної стратегії; аналізувати ефективність реформ транспорту; здійснювати оптимізацію існуючих організаційних моделей залізничного транспорту.

Команда викладачів готова надати будь-яку допомогу з найбільш складними та проблемними аспектами курсу по електронній пошті і особисто - у робочий час.

Організація навчального процесу

Курс «Реформування транспортних систем і комунікацій» вивчається на 2-му році денної/заочної повної форми навчання бакалавра та забезпечує:

- глибоке розуміння основних теоретичних понять з реформування транспортних систем і комунікацій ;
- набуття практичних навичок з вирішення прикладних проблем реформування транспортних систем і комунікацій

Курс складається з однієї лекції та практичного заняття раз у два тижні . Він супроводжується текстовим матеріалом, презентаціями та груповими завданнями.

Студенти матимуть можливість застосовувати отримані знання та вирішувати практичні завдання протягом обговорень в аудиторії та розробки проектів з вирішення складних проблем логістики. В рамках курсу передбачаються лекції запрошених роботодавців.

Практичні заняття з курсу передбачають вивчення прийомів та методів, які дозволять сформувати базу знань, умінь та навичок з розв'язання прикладних проблем логістики. Виконання завдань супроводжується зануренням у суміжні дисципліни, що доповнюють теми, та формують у студента інформаційну та комунікативну компетентності.

105-М-Д19, 106-МОА-Д19

– кількість кредитів ECTS – 6

– лекції – 30 годин

– практичні заняття – 15 годин – самостійна робота – 60 годин

– загальна кількість годин – 180 – термін викладання – 1

семестр *Теми курсу за модулями*

Модуль 1.

Змістовий модуль 1. Загальносвітові тенденції реформування транспортних систем і комунікацій.

Тема 1. Об'єкт, предмет, структура та зміст дисципліни «Реформування транспортних систем і комунікацій».

Тема 2. Загальні тенденції структурних реформ транспортних систем та комунікацій.

Тема 3. Світові тенденції розвитку ринку вантажних і пасажирських перевезень.

Тема 4. Застосування механізму державно-приватного партнерства в реформуванні транспортних систем і комунікацій.

Модуль 2.

Змістовий модуль 2. Реформування залізничного транспорту в країнах світу.

Тема 5. Реформування залізничного транспорту європейських країн

Тема 6. Реформування залізничного транспорту в країнах Північної та Південної Америки

Тема 7. Аналіз та загальні тенденції реформ залізничного транспорту країн Сходу, Азії та Африки

Тема 8. Стратегічні напрямки реформування залізничного транспорту країн СНД

Тема 9. Пріоритетні напрямки реформування залізничного транспорту України в умовах дії загальносвітових тенденцій його розвитку.

Реформування транспортних систем і комунікацій схема курсу

Поміркуй	Лекції	
	Запрошені лектори	
	Довідковий матеріал	
	Презентації	

	Обговорення в аудиторії	Виконай
	Групові завдання	
	Індивідуальні завдання	
	Індивідуальні консультації	
	Залік	

Ресурси курсу

Інформація про курс розміщена на сайті Університету (<http://kart.edu.ua>), включаючи навчальний план, лекційні матеріали, презентації, завдання та правила оцінювання курсу.

Додатковий матеріал та посилання на електронні ресурси доступні на сайті Університету у розділі «Дистанційне навчання» поряд із питаннями, над якими необхідно поміркувати під час підготовки для обговорення в аудиторії. Необхідна підготовка повинна бути завершена до початку наступної лекції. Ви повинні бути готовими до дискусій та мозкових штурмів – ми хочемо знати, що ви думаєте!

Приклади питань для обговорення доступні на слайдах відповідних презентацій. Ось деякі з них:

1. Проблеми і перспективи реформування транспорту в Україні.
2. Принципи організації інтегрованих транспортних компаній та перспективи їх створення в Україні.
3. Політика розвитку залізничних транспортних комунікацій в закордонних країнах
4. Залучення механізму державно-приватного партнерства в реформуванні транспортних систем і комунікацій
5. Північно - американська модель розвитку транспортних систем. Додаткові ресурси курсу: <https://pidruchniki.com/inshi/>

Лекції та практичні заняття

Денна форма здобуття освіти

Тижень	Кількість годин	Тема лекції	Кількість годин	Тема практичних, семінарських та лабораторних занять
	2	Об'єкт, предмет, структура та зміст дисципліни "Реформування транспортних систем і комунікацій"	2	Розвиток світової транспортної системи в умовах інтеграції
	4	Загальні тенденції розвитку світової транспортної системи		
	4	Перспективи розвитку залізничного транспорту європейських країн	2	Світові тенденції розвитку ринку вантажних та пасажирських перевезень
	4	Закономірності розвитку залізничного транспорту в країнах Північної та Південної Америки	3	Аналіз та загальні тенденції розвитку залізничного транспорту країн Європи
Модульний контроль знань				

4	Аналіз та загальні тенденції розвитку залізничного транспорту країн Сходу, Азії та Африки	2	Загальні тенденції розвитку залізничного транспорту країн Північної та Південної Америки
4	Стратегічні напрямки розвитку залізничного транспорту країн СНД.	2	Сучасні тенденції розвитку залізничного транспорту країн Сходу, Азії та Африки
4	Пріоритетні напрямки розвитку залізничного транспорту України в умовах дії загальносвітових тенденцій		
4	Особливості проведення реформ залізничного транспорту країн СНД. Стратегія розвитку залізничного транспорту України.	2	Особливості проведення реформ залізничного транспорту країн СНД. Стратегія розвитку залізничного транспорту України.
Модульний контроль знань			

Правила оцінювання

При заповненні заліково-екзаменаційної відомості та залікової книжки (індивідуального навчального плану) студента, оцінка, виставлена за 100-бальною шкалою, повинна бути переведена до національної шкали (5, 4, 3,) та шкали ECTS (A, B, C, D, E)

Визначення назви за державною шкалою(оцінка)	Визначення назви за шкалою ECTS	За 100 бальною шкалою	ECTS оцінка
ВІДМІННО – 5	<u>Відмінно</u> – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90-100	A
ДОБРЕ – 4	<u>Дуже добре</u> – вище середнього рівня з кількома помилками	82-89	B
	<u>Добре</u> – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	75-81	C
ЗАДОВІЛЬНО - 3	<u>Задовільно</u> - непогано, але зі значною кількістю недоліків	69-74	D
	<u>Достатньо</u> – виконання задовольняє мінімальні критерії	60-68	E
НЕЗАДОВІЛЬНО - 2	<u>Незадовільно</u> – потрібно попрацювати перед тим як отримати залік (без повторного вивчення модуля)	35-59	FX
	<u>Незадовільно</u> - необхідна серйозна подальша робота (повторне вивчення модуля)	<35	F

Завдання на самостійну роботу:

- Студентам пропонується обрати один з 8 варіантів тем для створення власного проекту впродовж семестру. За вчасне та вірне виконання завдання нараховується **20 балів до поточного модульного контролю**. За невиконане завдання бали не

нараховуються. Необхідний обсяг виконання завдання складає 50% на перший модульний контроль і 100% на другий модульний контроль. Пербіг поточного виконання завдання та питання для обговорення надсилаються на e-mail викладача або перевіряються ним особисто.

- Студенти мають прорецензувати одну роботу іншого студента або групи впродовж семестру очно та висловити свої критичні зауваження.

	Теми проектів
1	Передумови реформування залізничного транспорту України.
2	Сутність національної транспортної політики і особливостях її здійснення в умовах ринкового середовища.
3	Інструменти формування інвестиційної політики транспорту.
4	Характеристика видів транспорту у складі ЄТС, основні техніко-економічні показники їх розвитку і функціонування.
5	Склад і структура транспортного господарства.
6	Механізми антимонопольного регулювання транспорту в Україні і за кордоном.
7	Інституційні перетворення транспорту з урахуванням вимог ринку і глобалізації світової економіки.
8	Сучасна концепція реформування природних транспортних монополій.

Відвідування лекцій:

Бали за цю складову нараховуються взагалі, якщо студент не відвідував більш 50% лекційних занять у модулі без поважних причин. За відвідування кожної лекції нараховується 1 бал. **Максимальна сума становить 15 балів.**

Ступінь залученості:

Мета участі в курсі – залучити вас до дискусії, розширити можливості навчання для себе та своїх однолітків та дати вам ще один спосіб перевірити свої погляди на питання ринкових відносин в сучасних умовах. Участь буде оцінюватися на основі кількості та вірності ваших відповідей. Питання, хоча й заохочуються, однак не оцінюються в цьому блоці. Ми намагаємося надати всім студентам рівні та справедливі можливості для підвищення власної залученості. **Максимальна сума становить 10 балів.**

Практичні заняття:

Оцінюються за відвідуваннями (до 3 балів), ступенем залученості (до 7 балів) та стислою презентацією виконаного завдання (до 5 балів). Ступінь залученості визначається участю у роботі дискусійного клубу з питань застосування логістичних технологій. **Максимальна сума становить 15 балів.**

Якщо студент пропустив практичне заняття для отримання балів за нього він повинен самостійно відпрацювати матеріал, що розглядався на занятті; виконати індивідуальне завдання – підготувати доповідь відповідно до теми календарного плану. Доклад оцінюється максимально до **5 балів.**

Модульне тестування:

Оцінюються за вірними відповідями на тестові модульні питання (15 питань в тесті, кожна вірна відповідь оцінюється в 2,7 бали). **Максимальна кількість становить 40 балів за модуль.**

Залік:

Студент отримує залік за результатами модульного 1-го та 2-го контролю шляхом накопичення балів. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент становить 100 (до 60 балів поточного контролю та до 40 балів тестування). Середнє арифметичне суми модульних оцінок складає екзаменаційний бал. Якщо студент не погоджується із запропонованими балами він може підвищити їх на заліку, відповівши на питання викладача (додаток 1).

Програмні результати навчання

Матриця відповідності програмних результатів навчання, освітніх компонентів, методів навчання та оцінювання дисципліни «Реформування транспортних систем і комунікацій»

Результати навчання	Методи навчання	Форми оцінювання
Аналізувати фактологічний матеріал	Виконання студентами індивідуального завдання щодо розробки заходів в області реформування транспортних систем і комунікацій	Поточне оцінювання під час практичних занять
Добирати фактичний матеріал	Проблемний виклад матеріалу щодо застосування інструментів комплексу світового досвіду реформування транспортної галузі	Поточне оцінювання під час практичних занять
Бути обізнаним в сучасному стані реформування транспортної галузі	Виконання студентами індивідуального творчого завдання щодо основних форм розрахунків можливих варіантів реформування залізничного транспорту	Перевірка ІНДЗ
Приймати правильне рішення і вибирати стратегію діяльності	Здатність до захисту своїх прав на базі норм чинного законодавства з демократичних принципів.	Оцінювання під час групової роботи на практичних заняттях

Команда викладачів

Волохов Володимир Анатолійович (<http://kart.edu.ua/kafe-m-ua/kolectuv-kafedrum-ua>) – лектор з питань прикладних проблем маркетингу і логістики

Освіта: Харківська державна академія залізничного транспорту, 1999 р., спеціальність «Транспортний менеджмент», інженер-економіст. Кандидат економічних наук з 2008 року. Дисертацію захистив у спеціалізованій вченій раді Д 64.820.05 при Українській державній академії залізничного транспорту за спеціальністю 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)», номер диплома ДК № 046868., тема дисертації «Удосконалення ціноутворення на вантажні

залізничні перевезення на основі логістичного підходу»,. Напрямки наукової діяльності: удосконалення ціноутворення на вантажні залізничні перевезення.

Кодекс академічної доброчесності

Порушення Кодексу академічної доброчесності Українського державного університету залізничного транспорту є серйозним порушенням, навіть якщо воно є ненавмисним. Кодекс доступний за посиланням:

<http://kart.edu.ua/documentu-zvo-ua>

Зокрема, дотримання Кодексу академічної доброчесності УкрДУЗТ означає, що вся робота на іспитах та заліках має виконуватися індивідуально. Під час виконання самостійної роботи студенти можуть консультиватися з викладачами та з іншими студентами, але повинні самостійно розв'язувати завдання, керуючись власними знаннями, уміннями та навичками. Посилання на всі ресурси та джерела (наприклад, у звітах, самостійних роботах чи презентаціях) повинні бути чітко визначені та оформлені належним чином. У разі спільної роботи з іншими студентами над виконанням індивідуальних завдань, ви повинні зазначити ступінь їх залучення до роботи.

Інтеграція студентів із обмеженими можливостями

Вища освіта є провідним чинником підвищення соціального статусу, досягнення духовної, матеріальної незалежності і соціалізації молоді з обмеженими функціональними можливостями й відображає стан розвитку демократичних процесів і гуманізації суспільства.

Для інтеграції студентів із обмеженими можливостями в освітній процес Українського державного університету залізничного транспорту створена система дистанційного навчання на основі сучасних педагогічних, інформаційних, телекомунікаційних технологій.

Доступ до матеріалів дистанційного навчання з цього курсу можна знайти за посиланням: <http://do.kart.edu.ua/>

Додаток 1

Питання з дисципліни «Реформування транспортних систем і комунікацій» для проведення заліку

1. Значення транспортних систем і комунікацій в економіці країни
2. Значення залізничного транспорту України в загальносвітовій транспортній системі.
3. Міжнародні транспортні коридори: їх значення та перспективи розвитку.
4. Місце і роль держави у розвитку інтеграційних процесів на транспорті.
5. Роль транспортної системи у життєзабезпеченні держави.
6. Вплив науково-технічного прогресу на транспортні системи і комунікації та зміни в його структурі.
7. Особливості сучасного розвитку світової транспортної системи.
8. Вплив держави на розвиток та функціонування транспорту.
9. Місце залізничного транспорту на ринку транспортних послуг.
10. Фактори, що обумовили необхідність структурних змін на залізничному транспорті країн Європи.
11. Спільні риси розвитку транспортної системи країн світу.

12. Види організаційних моделей реформування залізничного транспорту та їх характеристика.
13. Система пріоритетів політики розвитку транспортних комунікацій
14. Переваги та недоліки організаційних моделей реформування залізниць.
15. Національні критерії побудови моделей реформування залізничного транспорту (на прикладі декількох більш розвинених країн).
16. Світові тенденції на ринку вантажних перевезень.
17. Наслідки структурних змін у залізничній галузі для подальшого розвитку транспортної системи.
18. Світові тенденції на ринку пасажирських перевезень.
19. Чинники, що враховують при реформуванні залізничного транспорту.
20. Конку rentні переваги залізничного транспорту на ринку транспортних послуг.
21. Переваги та недоліки реформ залізничної галузі Великобританії.
22. Національні особливості структурних змін на залізницях Голландії.
23. Особливості реформ на африканських залізницях.
24. Загальні тенденції розвитку залізничного транспорту скандинавських країн.
25. Реформування транспортних систем Канади.
26. Особливості проведення реформ на залізницях Німеччини.
27. Попередні результати реформ залізничного транспорту Росії.
28. Національні особливості реформ на залізницях Франції.
29. Особливості реформ транспортних систем у Казахстані.
30. Загальні підходи до структурних перетворень в Іспанії.
31. Передумови реформування українських залізниць.
32. Структурні зміни на залізницях Австрії та Італії.
33. Проблеми визначення оптимальної моделі реформування залізничного транспорту України.
34. Особливості реформ на залізницях США.
35. Роль залізничного транспорту України в економічних процесах перехідного періоду.
36. Тенденції розвитку залізничного транспорту у країнах Латинської Америки.
37. Шляхи збереження конкурентних переваг залізниць України на ринку транспортних послуг.
38. Переваги та недоліки реформ у країнах Сходу.
39. Роль реалізації Державної цільової програми реформування залізничного транспорту на 2010 – 2015 роки в підвищенні його конкурентоспроможності.
40. Реформування транспортних систем Індії.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література до всіх тем:

1. Волохов, В.А., Маркова, І.В., Сторожилова, У.Л. Конспект лекцій «Логістика» Частина 1 [Текст]: Харків: УкрДАЗТ, 2010. – 46 с.
2. Волохов В.А., Маркова І.В., Сторожилова, У.Л. Конспект лекцій «Логістика». Частина 2 [Текст]: Харків: УкрДАЗТ, 2010. – 42 с.
3. Волохов В.А., Маркова І.В., Сторожилова, У.Л. Методичні вказівки до практичних занять та контрольної роботи з дисципліни «Логістика» [Текст]: Харків: УкрДАЗТ, 2011.

- 26 с. 4. Логістика на залізничному транспорті [Текст]: навч. посібник. - УкрДУЗТ, 2018. - 219 с.
5. Дейнека, О.Г. Менеджмент на залізничному транспорті [Текст]: О.Г. Дейнека, Л.О. Позднякова, О.Л. Васильєв та ін. - Харків: УкрДАЗТ, 2010. – 300 с.

Додаткова література до всіх тем:

1. Крикавський, Є.В. Логістика. Основи теорії : підручник [Текст] / Є.В. Крикавський. - вид. допов. і переробл. - Л.: Вид-во нац. ун-ту «Львів, політех.»; Інтелект-Захід, 2006. - 4561
2. Крикавський, Є.В. Логістика: компендіум і практикум : навч. посіб. [Текст] / Є.В. Крикавський, Н.І. Чухрай, Н.В. Чернописька. - К. : Кондор, 2006. - 340 с.
3. Кальченко, А.Г. Логістика: навч. посіб. [Текст] / А.Г. Кальченко. - К.: Київ. нац. екон. ун-т, 2006. -
4. Пономарьова Ю.В. Логістика : навч. посіб. [Текст] / Ю.В. Пономарьова. - К. : Центр навч. 2005. - 328 с.
5. Сумець, А.М. Логистика: Теория, ситуации, практические задания [Текст] / А.М. Сумець. - К. : Хай-Тек Пресс, 2008. - 320 с. 6. Уотерс, Д. Логистика. Управление цепью поставок [Текст] / Д. Уотерс : пер. с англ. ЮНИТИ-ДАНА, 2003. - 503 с.
7. Аникин, Б.А. Логистика: тренинг и практикум : учеб. пособие [Текст] / Б.А. Аникин, Т.А. М.: ТК Велби ; Проспект, 2007 - 448 с.
8. Москвітіна, Т.Д. Торговельна логістика : навч. посіб. [Текст] / Т.Д. Москвітіна. - К. : торг.-екон. ун-т, 2007. - 161 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://metod.kart.edu.ua/>
2. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. <http://www.ukrexport.gov.ua/>
4. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
5. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2097-12>